

Anförande vid Jan Myrdalsällskapets årsmöte 2024

av Cecilia Cervin

Först av allt:

Jan Myrdalsällskapet, dess styrelse m.m. tar *inte* ställning i det myrdalska familjegrädet, inte heller till Janken Myrdals bok *De hemliga breven* (2023).

Det följande är *mina*, personliga och privata synpunkter. (Sidsiffror i det följande hänvisar till *De hemliga breven*.)

Inte heller jag vill ta ställning i familjekonflikten, lika litet som Sällskapet, eller försöka bestämma "vem som hade rätt". Kan någon göra det? Med stigande ålder finner åtminstone *jag* det allt svårare att avgöra om andras livsval var bra eller dåliga.

Familjen Myrdal har under gott och väl åttio år stått i ramplyset i den svenska offentligheten. De har exponerat sig själva och sina familjeangelägenheter. En översikt:

Först ut var Gunnar och Alva Myrdal från ungefär mitten/slutet av 1930-talet och framåt. Så offentligt de bara kunde – före nätet – demonstrerade de sin framgång och familjelycka i dags- och veckopress. De visade sitt boende – Markeliusvillan – som modernistiskt projekt. De poserade med sin äktenskapliga lycka, sin familj, sina framgångar etc. – Min tekniska oförmåga gör att jag har svårt att visa bilder, men den som vill kan googla på: "Gunnar Jan Myrdal bilder". – En del av dessa bilder har Jan Myrdal använt och kommenterat, bland annat i Barndomsserien.

En andra beskrivning av familjen gav Jan Myrdal c:a 40 år senare – lika offentligt. Han visade medaljens baksida, sedd ur barnets synvinkel, med Barndomstrilogin (1982-89). Barnet gjorde uppror mot den offentliga bilden och mot föräldrarna.

Som direkta reaktioner på *Barndom* kom Sissela Books *Alva – ett kvinnoliv* (1987) och Kaj Fölsters *De tre löven* (1992).

Fadersupproret är ju urgammalt, ända sedan Konung Oidipus, tolkat och (miss)brukat av psykologer, och kärt för amatörpsykologer.

Det hade syskonen gemensamt. Inget av dem har egentligen haft något gott att säga om Gunnar Myrdal som far. De säger samma sak: han var oerhört krävande, särskilt mot Alva, krävande och dessutom direkt elak mot sina barn, "retsam" kallades det. Den mest positiva utsagan från barnen, som jag kan erinra mig, är Jans berättelser om hur Gunnar kommer hem med stora bokpaket för att Jan ska läsa något nyttigt när han är sjuk.

Ur allt det som anförs förefaller det som om det för både Gunnar och Jan Myrdal var självklart att arbetet, uppgiften, kom före familjen. Dag Sandahl, präst, medlem i Sällskapet, nära vän till Jan Myrdal, har använt ett religiöst uttryck: ”de följde sin kallelse”, det som de såg som sin livsuppgift. Den kan man inte ifrågasätta. Eller borde man det?

Enligt dokumenten var situationen annorlunda för Alva. Hon kände slitningen, inte minst som hon hade en tredje komponent att handskas med, Gunnar och hans krav. Se s. 53 ff. Här citeras brev o dokument som med fördel kunde ingått i brevavsnittet, satta i sitt eget, inte Bosse Lindquists, sammanhang.

Konflikten mellan arbete och familj är inte ny. Vi känner igen den i vardagen. Jobba över eller hämta tidigare på dagis? Principiellt är det en viktig diskussion. När och hur måste man sätta uppgiften/kallelsen före de privata plikterna? Var går gränsen?

En (kvinnlig) litteraturprofessor i Lund sade mig en gång att om man ville skriva avhandling borde man inte bilda/ha bildat familj.

Katolska kyrkan stadgar som bekant att för dess präster är både sexualliv och familjeliv uteslutet. Blir det bra?

En del val ser utifrån, efteråt, självklara ut. Hur såg/ser de ut för sjukvårdspersonalen under pandemin och nu?

Ingen ifrågasatte Gunnars ”kallelse”. För både honom och hans omgivning var den självklar. Det som i *Barndom* chockerade då och nu, är upproret mot Den Heliga Modern och hela den traditionen – i Alvas person. Det är också i fråga om synen på modern som syskonen skiljer sig åt.

Systrarna säger sig ha upplevt Alvas inte minst kvinnosakliga dilemma: hon slets mellan barnomsorg och yrkes-/karriärambitioner. De tycker synd om henne, tycker att hon trots allt gjorde så gott hon kunde.

Och nu kommer det **tredje** inlägget: Jankens bok, drygt fyrtio år efter *Barndom*, med anspråk på (objektiv?) rättvisa. Det är ett fadersuppror/fadermord som heter duga! Bara att han inte kan genomföra det själv, utan hjälp från en utomstående...

När kommer den **fjärde** generationens bidrag?

Men nu gäller det **det tredje ledet** av offentligt exponerade familjekonflikter: Janken Myrdals *De hemliga breven*. Det följande är som sagt helt och hållet mina egna, privata, tankar om denna bok. I många år har jag läst och skrivit om Jan Myrdals författarskap. Personligen lärde jag känna Jan Myrdal genom Sällskapet och åtminstone tidvis fick jag räkna mig till hans vänner. Yrkesmässigt har jag undervisat, bland annat i argumentationsanalys. Åter personligt: jag finner breven både till och från Jan Myrdal

läsvärda och på flera sätt intressanta. Däremot har jag kritik mot **boken som helhet**, hur den presenteras och vilka argument som åberopas.

Mottagandet av *De hemliga breven* var från början övervägande positivt. Inte minst de som tidigare tyckt illa om Jan Myrdal av politiska eller privata skäl tyckte sig nu "ha fått rätt", "nu är han avslöjad" el. dyl. Man menade att det nu funnes objektiva "bevis" för att han "hade fel". Nu vore han definitivt tystad.

Lasse Diding har påpekat att tonläget i debatten ändrades när Karl Ove Knausgård i samband med Leninpriset hyllade Jan Myrdal. – En samlad analys av recensioner och kommentarer vore intressant, men hinns inte med här.

Själv betraktar jag *De hemliga breven* som en partsinlaga, och är mest intresserad av hur den presenteras, av vem/vilka och hur man argumenterar.

Redan bokens **titel** är intressant.

Brev – visst – men hemliga? En del av dem har funnits, som kopior, i Biblioteket, fullt tillgängliga. Originalen till dessa och en del andra brev har av Alva Myrdal anförtrotts åt dottern Kaj Fölster, som i sin tur lämnat dem hos Janken Myrdal för förvaring. Där har de varit hemliga, utom räckhåll, tills de nu publiceras. – Vanligt och brukligt är väl att en brevväxling vid ena partens död återgår till den andra avsändaren. Jan Myrdal försökte återfå sina egna brev. – Detta lägges honom nu till last i Kaj Fölsters företal.

Dessutom: **breven**. Naturligtvis är de läsvärda. Men de upptar bara c:a en tredjedel av boken. Resten, två tredjedelar, består av ett ramverk av kommentarer. Tänk om vi fått läsa själva och bilda en egen uppfattning!

Fast då hade det ju blivit en betydligt tunnare bok (runt 125 sidor) och vi (fåkunniga) läsare hade kunnat dra egna slutsatser...

Alltså: **Ramverket:**

Först ett förord av Jan Myrdals syster, Kaj Fölster, så ett kapitel av Bosse Lindquist, och slutligen efterord av Janken Myrdal, sonen till Jan Myrdal.

(Och däremellan kommer Breven.)

Kaj Fölster tar i företalet Alvas parti i familjekonflikten, liksom hon gjorde i sin bok *De tre löven*. Hon finner Alva varm, intresserad, inkännande etc. Dock skildrar både hon och systemen, Sissela Book, en djupt dysfunktionell familj med ständiga gräl, huvudsakligen mellan Gunnar och Jan, men också hur Alva slets mellan Gunnar anspråk på henne å ena sidan, å den andra plikterna mot barnen. Båda systrarna ansträngde sig, liksom Jan, för att lämna familjen så fort som möjligt; Kaj genom att flytta hem till en vänlig lärarfamilj, Sissela genom att råplugga, läsa in två årskurser på ett år för att sedan kunna flytta hemifrån.

Bosse Lindquist står för bokens längsta kapitel "Familjen som ville förändra världen". Vem är han i sammanhanget? Hur har han känt familjen Myrdal? Det framgår inte, ej heller ges något skäl till att just han kallats in för att vittna och döma i familjefejden. För det är vad han gör anspråk på att kunna, med ett upplägg som ingen student skulle fått godkänt om det varit en uppsats på akademisk grundnivå.

Han inleder med det som i debatter kallas "anekdotisk bevisföring": Två hjälplösa åldringar lyssnar på radio. Det de får höra gör att: "Den gamla kvinnan reste sig, tappade balansen och ramlade framlänges, så illa att hon slogs medvetslös." Bosse Lindquist var förstås inte där, men presenterar händelsen som en inledning till *sin* inlaga.

Signalen till läsaren: hur kan en son göra sin mor så illa?

(Jan Myrdal har också förebråtts att han publicerade *Barndom* först när föräldrarna var gamla och sjuka. Janken Myrdal, med hjälp av Bosse Lindquist, publicerar *sitt* fadersuppror när Jan Myrdal är död. "Om de döda intet annat än gott" hade troligen kritikerna citerat, om Jan Myrdal väntat med *Barndom* till efter föräldrarnas död.)

Bosse Lindquist fortsätter i samma stil. Det som först slog mig var det ymniga bruket av ordet "kanske". Kanske tänkte ... kanske menade.... Stilistiskt kallas greppet *praeteritio*. Man nämner något som osäkert, men upprepar man det tillräckligt ofta, så blir det ett faktum. *Kanske* litet lömskt men ofta effektivt. Hos mig skapar greppet det som kallas misstankens hermeneutik.

Bosse Lindquist citerar en hel del brev, men säger inte mycket om varifrån han fått dem. En del av hans citat, till exempel ur Alvas brev till psykoanalytikern Nic Waal hade man gärna velat veta mer om (s. 50 ff). Det innehåller hennes självkritik, som bekräftar att hon, vid flera tillfällen, medvetet valt bort barnen till förmån för Gunnar och arbetet.

Breven då, som skulle vara så avslöjande?

Kanske jag läst slarvigt, men är detta alla de hittills "hemliga"? Om inte, vem har gjort urvalet? Efter vilka principer? Bosse Lindquist citerar flitigt brev till och från Jan Myrdal? Varifrån kommer de? Litet svävande talas om intervjuer som han gjort.

Innehållet i breven. För min del kan jag inte finna så mycket **nytt**, som inte Jan Myrdal själv skrivit om. Läs hans självbiografiska böcker, fulla av självvrannsakan! Där berättar han oförbehållsamt, uppfordrande om sin egen och vår gemensamma skuld liksom om privata saker han skäms över. Se *Samtida bekännelser*, se *Ett andra anstånd*. Inte några **nya** avslöjanden, alltså.

Ja, Jan Myrdal var länge ekonomiskt beroende av föräldrarna. Det har han själv skrivit om många gånger. Många av breven handlar om pengar. – Vad jag *inte* sett tidigare är brev där han, när han fått bättre resurser, resonerade om *hur* återbetalning tekniskt/praktiskt skulle ske.

Tonen i breven från Jan? Hövlighetsfraser som "var snäll och"... "tack så mycket" finns där inte, lika litet som vi sett i hans mail till Styrelsen. Dit kom långa listor över ting som "måste åtgärdas". När det gällde hans verk, hans bibliotek med mera, då hade han inte tid till artighetsfraser.

Men naturligtvis är det roligt att läsa Jan Myrdals brev!

De har mycket att säga om hans utveckling, som författare inte minst.

Han går från tonårsbrevens trotsiga: "jag ska visa dom djävlarerna att jag är bäst" till att diskutera (med Alva) hur en skönlitterär författare smälter samman sina gestalter av olika personer han mött, och till hur han (och Alva!) bäst lägger fram politiska argument. Där är ett ömsesidigt givande och tagande.

Janken Myrdals efterord.

Han är son till sin för det mesta frånvarande far. Han anför personliga, goda minnen av sina farföräldrar och kommer med sin akademiska auktoritet som en erkänd professor. Han trivdes med sina farföräldrar, liksom han far trivdes med sina.

I sitt fadersuppror hävdar han s. 289 "att detta [*Barndom* etc min anm.] är en medelålders mans konstruerade barndom, skapad för att komma åt hans egen mor. Min tolkning är att han hatade henne, inte på grund av att hon varit elak mot honom, utan precis tvärtom på grund av att hon hjälpt honom så mycket."

Detta är alltså Janken Myrdals tolkning, och han menar sig kunna bevisa den. Vi kunde pröva med ett insinuant "kanske"? (jfr ovan) och se hur fullt det blir. "Kanske" Janken vill "komma åt" sin far som nått en så mycket vidare läsekrets och fått så mycket mer internationell uppmärksamhet än han själv????

Återigen: rätt eller fel i en familjekonflikt? Vem kan i efterhand bedöma vem som kände, tyckte eller tänkte vad och med vilka bevekelsegrunder?

Men man kan granska Janken Myrdals egen text.

Som ett exempel kommer mitt tal i egen sak, där jag faktiskt kan kontrollera.

Janken Myrdal gör en översikt över vad som är skrivet om Myrdals. Han konstaterar att det finns mycket mera skrivet om Gunnar och Alva Myrdal än om Jan Myrdal. Han nämner (s. 318) min gamla avhandling *Det illojala barnets uppror* (1997) som den mest omfattande texten. Han ger den elva rader men hans referat är så slarvigt och tendentiöst att det enligt min mening inte anstår någon som gör anspråk på vetenskaplig akribi.

Nå, min nu mycket gamla avhandling är förstås en struntsak i sammanhanget. Värre är att sådan vårdslöshet i småsaker påverkar trovärdigheten i stort. Ett ohederligt referat, lätt att kontrollera, väcker misstankar om annat slarv.

Och så, för att återknyta till Janken Myrdals omdöme om sin far, Jan Myrdal:

Hur var han för oss, som lärde känna honom till exempel i Jan Myrdalsällskapet?

Han var en *människa*, med fel och brister som de flesta av oss, men också med mycket stora mänskliga förtjänster. Han *kunde* vara istadig, tvär och oresonlig; han kunde också, *mycket oftare*, vara självironisk, varm, rolig, generös och *mycket, mycket* intressant och underhållande. Hans enorma lärdom och beläsenhet har mig veterligen ingen ifrågasatt. Sådant bjöd han frikostigt på, både skriftligen och i samtal.

Som i så många fall ligger bedömningen i betraktarens öga.

Men det är ju inte om honom, hans person, privatliv eller ekonomi som Jan Myrdalsällskapet har handlat om eller ska handla. Det ska, enligt stadgarna, och i våra ambitioner, handla om hans tankar, hans författarskap, och inte minst om hans bibliotek.

Och nu tror jag att jag ett ögonblick kan tala som medlem i Jan Myrdalsällskapet:

Han är inte tystad! Hans idéer, hans verk, inte minst hans bibliotek finns kvar!

Allt detta lever, och vi försöker efter bästa förmåga förvalta och föra det vidare.

Det fortsätter vi med!